

مقاله پژوهشی - فصلنامه علمی رهیافت

سال نوزدهم، شماره ۷۲، پاییز ۱۴۰۴
صفحه ۱۵۱ تا ۱۷۲

بررسی رویکردهای مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی در ایران و آمریکا در پرتو حقوق بین‌الملل

دانشیار گروه حقوق، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران،
ایران

افشین جعفری

دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

عباس قلندری *

چکیده

جرایم علیه امنیت ملی در بسیاری از کشورها به عنوان جرایم سیاسی و امنیتی شناخته می‌شوند و مجازات‌های سنگینی برای آن‌ها در نظر گرفته شده است. این پژوهش با هدف بررسی رویکردهای مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی در ایران و آمریکا و تحلیل تعامل یا تعارض این رویکردها با قوانین و مقررات حقوق بین‌الملل انجام شده است. روش تحقیق این مطالعه کیفی و به شیوه تطبیقی و مقایسه‌ای است. نتایج نشان می‌دهند که در هر دو کشور، رویکردهای تقنینی و اجرایی به سمت تقدم امنیت دولت بر حقوق شهروندان متمایل است. در آمریکا، پس از واقعه ۱۱ سپتامبر، تروریسم تهدیدی جدی تلقی شده و بسیاری از قوانین امنیت ملی به مداخله گسترده‌تر دولت در امور امنیتی و مقابله با تهدیدات خارجی و داخلی می‌پردازند. در جمهوری اسلامی ایران نیز، به دلیل غلبه ایده حفظ نظام، رویکرد مشابهی در خصوص اقدامات ضد امنیت ملی مشاهده می‌شود. به رغم تفاوت‌های حقوقی، در هر دو کشور، تأکید بر تقدم امنیت بر حقوق فردی مشاهده می‌شود. همچنین برخی از قوانین امنیت ملی دو کشور، افراد یا گروه‌ها را به صرف مظنون بودن، مشمول جرایم علیه امنیت ملی در نظر می‌گیرند. نگرانی‌های امنیتی، ناشی از تهدیدات تروریستی، در آمریکا و تسری ایده سیاسی حفظ نظام به عرصه حقوقی، در جمهوری اسلامی ایران باعث اتخاذ رویکردهای خاص در دو کشور شده که لزوماً سازگار با اشکال حقوق بین‌الملل در زمینه آزادی‌های فردی نیست. بنابراین ضرورت دارد تا در دو نظام حقوقی، جرایم علیه امنیت ملی شفاف‌تر، مصداقی و در پرتو قواعد بین‌الملل انجام شود.

کلیدواژه: جرایم علیه امنیت ملی، حقوق شهروندی، حقوق بین‌الملل، ایران، آمریکا.

* نویسنده مسئول: abbas.gh6464@gmail.com

تاریخ تایید: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۲۶

The Islamic Revolution Approach Quarterly

Vol. 19, No.72, Fall 2025, P 151-172

rahyaftjournal.ir

Examination of Approaches to Combat Crimes Against National Security in Iran and the USA in Light of International Law

Afshin Jafari

Associate Professor, Department of Law,
Faculty of Law and Social Sciences,
Payame Noor University, Tehran, Iran

Abbas Qalandari *

PhD Student in International Law,
Payame Noor University, Tehran, Iran

Abstract

Crimes against national security are recognized as political and security offenses in many countries, with severe penalties imposed for them. This research aims to examine the approaches to combating crimes against national security in Iran and the USA, and to analyze the interaction or conflict of these approaches with international laws and regulations. The research methodology employed in this study is qualitative, using a comparative and analytical approach. The results indicate that in both countries, legislative and executive approaches tend to prioritize state security over citizens' rights. In the USA, following the events of September 11, terrorism has been regarded as a serious threat, leading to many national security laws that facilitate

* Corresponding Author: abbas.gh6464@gmail.com

How to Cite: Jafari, A., Qalandari, A. (2025). Examination of Approaches to Combat Crimes Against National Security in Iran and the USA in Light of International Law, *The Islamic Revolution Approach Quarterly*, 19(72), 151-172

Date Received: 17 March 2025 Date Accepted: 6 August 2025

broader government intervention in security matters and address both foreign and domestic threats. Similarly, in the Islamic Republic of Iran, the predominance of the idea of maintaining the regime reveals a comparable stance on national security measures. Despite legal differences, there is a noticeable emphasis on prioritizing security over individual rights in both countries. Some national security laws in both nations consider individuals or groups as guilty of crimes against national security merely based on suspicion. Security concerns resulting from terrorist threats in the USA and the extension of the political idea of regime preservation to the legal arena in the Islamic Republic of Iran have led to specific approaches in both countries that are not necessarily aligned with international law's principles regarding individual freedoms. Therefore, it is essential for both legal systems to define crimes against national security more transparently and specifically within the framework of international rules.

Keywords: Crimes Against National Security, Citizens' Rights, International Law, Iran, USA.

Introduction

Crimes against national security are specific crimes that threaten and target the values related to security in a society, or those that lead to the destabilization and destruction of the society's security values (Koushki & Alizadeh Seresht, 2015: 107). Therefore, crimes against national security specifically refer to crimes that endanger the existence of a government, covering a range of violations, including criticism of the political system, street protests, armed resistance, or sabotage in public and government facilities. However, in any case, the commission of crimes against national security ultimately means the elimination, exclusion, and marginalization of citizens to varying degrees, justified both morally and contractually. Morally, citizens who refuse to accept their moral duties, as well as those who disregard social contracts and obligations, are considered offenders (Mahmoudi Janki & Emami Arandi, 2013: 169). In this regard, the present study aims to examine the approaches to combating crimes against national

security in the laws of the United States and the Islamic Republic of Iran, in light of international law rules and regulations.

Methods and Materials

The methodology of this article is descriptive-analytical, and it employs a comparative approach. The data used in the article was collected through documentary and library methods, and the analysis was carried out through an inferential and comparative approach.

Discussion

The approach to combating crimes against national security in the U.S. has been influenced by the special circumstances that followed the September 11 attacks, during which the increasing fear of terrorism among American citizens, as well as daily emotional news and analyses, and media and political campaigns, have been significant in the enforcement of these crimes (Best, 2018: 16). Some have linked this fear and threat to concerns about the future security of the country and peaceful living for American citizens (Furedi, 2018: 65). In the Islamic Republic of Iran, however, the jurisprudential approach to social and political issues has led to prioritizing security over the freedom of citizens, considering the right to security as more important than achieving other fundamental freedoms of citizens. This approach reflects a stronger connection between national security and regime preservation, rather than between national security and citizens' rights and freedoms (Alipour & Kargari, 2010: 48). The prevailing legal approach in Iran, from the perspective of preserving the regime (Taghavi, 1999: 60), leads to the prioritization of security over freedom and places other citizens' rights in a secondary position.

Conclusion

The results indicate that in both Iran and the U.S., legislative and executive approaches tend to prioritize state security over citizens' rights. In the U.S., following the September 11 attacks, terrorism has been considered a serious threat, and many national security laws lead to greater state intervention in security matters and dealing with both

domestic and foreign threats. In the Islamic Republic of Iran, due to the predominance of the idea of regime preservation, a similar approach is observed regarding anti-national security measures. Despite legal differences, both countries emphasize the precedence of security over individual rights. Moreover, some national security laws in both countries consider individuals or groups suspected merely of being a threat to national security as perpetrators. Security concerns arising from terrorist threats in the U.S. and the extension of the political idea of regime preservation to the legal domain in Iran have led to specific approaches in both countries, which are not necessarily aligned with international law forms regarding individual freedoms. Therefore, it is essential that in both legal systems, crimes against national security be more clearly defined and applied in accordance with international law standards.

مقدمه

جرایم علیه امنیت ملی دغدغه اغلب نظام‌های سیاسی محسوب می‌شوند. به طوری که کمتر قوانین اساسی یا کیفری را می‌توان بیان کرد که در آن سخنی از امنیت ملی، راهکارهای مقابله با آن یا مصادیق امنیت ملی نیامده باشد. از این رو در وهله اول، جرایم علیه امنیت ملی، مفهومی وسیع و تفسیر پذیر است؛ زیرا نظام‌های سیاسی غیر مردم سالار به نسبت یا حتی بیشتر از نظام‌های مردم سالار، اعمال و مجازات مرتبط با امنیت ملی را در راستای حقوق و منافع مردم بیان می‌کنند. این بدان معناست که ملاک و معیار معینی برای امنیت ملی، حدود و ثغور و معیارها و مصادیق آن وجود ندارد، چه بسا ممکن است که دامنه امنیت ملی در نزد کشورهای مختلف حتی از مرزهای آن کشور نیز فراتر رود و بروز برخی تحولات سیاسی نظیر جنگ، کودتا، اعتراض سیاسی یا ... را بر ضد منافع ملی خود تلقی کنند. به همین دلیل قوانین کشورهای مختلف به دنبال آن است تا بتواند ضمن برشمردن مواردی که بر علیه امنیت ملی در نظر گرفته می‌شود، جرایم و مجازاتی در نظر بگیرد. از این رو قبل از هر چیز جرایم علیه امنیت ملی به معنای تقدم امنیت بر سایر حقوق شهروندان نظیر آزادی، عدالت یا بهره‌مندی از حریم خصوصی مصون از دخالت دولت محسوب می‌شود که خود می‌تواند تقابل بین حاکمیت و حقوق بین‌الملل تعبیر شود. برای رفع این تعارض و تضاد، جرایم مطرح شده در ارتباط با امنیت ملی غالباً با اهدافی نظیر: برقراری نظم و امنیت، عدالت و آسایش، مصون نگه داشتن شهروندان از خطرات و تهدیدات جانی و مالی یا حتی حمایت از یک نوع نظام ارزشی در داخل و خارج از مرزهای یک کشور است.

ایالات متحده آمریکا و جمهوری اسلامی ایران به عنوان دو نظام سیاسی با ایدئولوژی‌های سیاسی و نظام‌های ارزشی مختلف، رویکردهای مختلفی نسبت به امنیت ملی دارند. هرچند دو کشور به دلیل پیوند زدن امنیت ملی خود با بیرون از مرزهای سرزمینی، امنیت ملی را فراگیر تلقی می‌کنند، اما این بدان معنا نیست که در جرایم علیه امنیت ملی، مشابه هم رفتار کنند. در این باره ایالات متحده مخصوصاً پس از تحولات ۱۱ سپتامبر، سختگیری قابل توجهی نسبت به تأمین امنیت ملی در پیش گرفته که هم در عرصه فضای واقعی و هم در عرصه ارتباطات و سایبری در نزد شهروندان و مقامات سیاسی، نهادهای دولتی و فدرالی، قوانین و مقررات متعددی وضع کرده است. رویکردی که در برخی از موارد، حتی اطلاع یافتن شهروندان از قانون را نیز لحاظ نکرده و با این استدلال که موارد مظنون به نقض امنیت ملی نیازمند مداخله بدون ملاحظه حقوق شهروندان است، اقدامات حقوقی و اجرایی را اعمال می‌کند. در جمهوری اسلامی ایران نیز ملاحظات مربوط به مقابله با جرایم علیه امنیت ملی از این خصیصه برخوردار هستند که با در نظر داشتن مصالح نظام اسلامی، حفاظت از اصل نظام، حفاظت از کیان حکومت اسلامی، امنیت را بر آزادی‌های اساسی شهروندان مقدم دانسته و با این استدلال

که راهکار اساسی برای حفاظت از حقوق شهروندان، جلوگیری از تهدید امنیت ملی در داخل و خارج از مرزهاست، قوانینی را وضع کرده که در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و سایر قوانین قابل مشاهده است. مواردی نظیر بگی، افساد فی الارض، محاربه و یا مجازات نازل تر، گویای همین رویکرد در قوانین داخلی است.

با این حال، پژوهش حاضر درصدد است تا رویکردهای مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی را در نزد قوانین ایالات متحده آمریکا و جمهوری اسلامی ایران در پرتو قواعد و مقررات حقوق بین‌الملل مورد بررسی قرار دهد. ضرورت انجام چنین پژوهشی، بررسی این دیدگاه است که جرایم علیه امنیت چگونه باعث شده تا در پاره‌ای از شرایط، برخی از حقوق شهروندان با هدف حمایت از امنیت، نادیده گرفته شده یا اینکه در مرتبه بعدی قرار گیرند. بر این اساس، رویکردهای مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی به دلیل ماهیت خاصی که دارند، گرایش به سمت حمایت از وضعیت موجود و مقابله با تهدیدات علیه اصل نظام و جامعه را بر عهده می‌گیرند و از این رو جست و جوی سایر ارزش‌های یک نظام سیاسی مبتنی بر آزادی‌های اساسی و حقوق بین‌الملل یا سایر حقوق شهروندان با دشواری مواجه می‌شود.

۱-۱. پیشینه تحقیق

بحث مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی، محور برخی از تحقیقات بوده که به آنان پرداخته خواهد شد:

مقاله کدخدایی و مظلومی (۱۴۰۰) با عنوان «مطالعه تطبیقی عملکرد دولت‌های انگلستان، آمریکا و فرانسه در دیالکتیک امنیت و آزادی در مبارزه با تروریسم»، بر جدال میان آزادی و امنیت در این کشورها تأکید کرده است و نتایج آن نشان می‌دهد که امنیت غالباً در این کشورها اولویت داشته و قوانین متعدد محدودیت‌های قابل توجهی برای حریم خصوصی و آزادی‌های فردی ایجاد کرده‌اند. در حالی که مقاله اخیر بیشتر بر بررسی تطبیقی کشورها و تعاملات امنیتی و آزادی در کشورهای غربی متمرکز است، مقاله حاضر علاوه بر مقایسه دو کشور ایران و آمریکا، به تحلیل عمیق‌تری از تفاوت‌های بنیادین در سیاست‌های امنیتی و رویکردهای حقوق کیفری دو کشور پرداخته است. این تفاوت در نوع قوانین امنیت ملی و آثار آن بر حقوق فردی و آزادی‌های اساسی شهروندان در هر دو کشور، نوآوری مهمی در این تحقیق محسوب می‌شود.

مقاله کشتگر و جاویر (۱۴۰۰) با عنوان «ساحت‌های تأثیر قاعده فقهی «حفظ نظام» بر حق حریم خصوصی» نشان می‌دهد که قاعده حفظ نظام نه تنها تضادی با حریم خصوصی ندارد بلکه آن را محافظت می‌کند. در این مقاله، قاعده حفظ نظام به عنوان یک مبنای فقهی برای تحدید حریم خصوصی بررسی شده است. اما در مقاله حاضر، علاوه بر بررسی حقوق داخلی، به پیوستگی حقوق کیفری و امنیت ملی در بستر حقوق داخلی دو کشور پرداخته شده است.

اما در مقاله حاضر تلاش بر این است تا رویکردهای کیفری مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی در دو کشور ایران و آمریکا بررسی شود.

مقاله غمامی (۱۳۹۹) در «تحلیل حقوقی مبانی و عوامل نقض‌های سیستمی حقوق شهروندی در ایالات متحده آمریکا»، به نقض‌های حقوق شهروندی در آمریکا پرداخته و عوامل گوناگون را به‌عنوان دلایل این نقض‌ها شناسایی کرده است. در حالی که مقاله اخیر به‌طور خاص به نقض حقوق بشر در آمریکا پرداخته است، مقاله حاضر با بررسی تطبیقی ایران و آمریکا، علاوه بر تحلیل نقض حقوق بشر در هر دو کشور، به تأثیرات سیاست‌های امنیتی و مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی بر حقوق شهروندی در دو نظام مختلف پرداخته است. این مقایسه تطبیقی، به‌ویژه در زمینه تأثیرات سیاست‌های امنیتی در کشورهای با نظام‌های حقوقی متفاوت، از جنبه‌های نوآورانه این مقاله محسوب می‌شود.

مقاله یزدیان جعفری (۱۳۹۵) تحت عنوان «تقابل امنیت فردی و ملی در جرایم علیه امنیت» به دوگانگی موجود در رسیدگی به جرایم امنیت ملی پرداخته است و به چالش‌هایی اشاره دارد که در آن حقوق فردی در مقابل امنیت ملی قرار می‌گیرد. این مقاله به‌ویژه در خصوص برخورد با جرایم علیه امنیت ملی و تعارض آن با حقوق فردی، شبیه به تحلیل‌های این مقاله است، اما مقاله حاضر علاوه بر بررسی این تقابل، به جنبه‌های مختلف مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی پرداخته و در این زمینه ویژگی‌های جدیدی را ارائه می‌دهد که در مقالات پیشین کمتر به آن پرداخته شده است. تحلیل تطبیقی و استفاده از اصول کیفری دو کشور در این زمینه و مطابقت با حقوق بین‌الملل در زمینه امنیت و آزادی‌های فردی، به‌ویژه در تعامل میان حقوق فردی و امنیت ملی، از جنبه‌های نوآورانه این مقاله است.

مقاله اسماعیلی و شیدایی (۱۳۹۳) در «بررسی ارکان متشکله حقوق امنیت ملی در آمریکا؛ آثار و نتایج آن» به واکاوی قوانین و اسناد مرتبط با امنیت ملی آمریکا پرداخته است. این مقاله به تبیین رابطه بین قانون اساسی، نهادهای امنیتی و سیاست‌های امنیت ملی در آمریکا می‌پردازد. در حالی که مقاله اخیر بیشتر بر ساختار داخلی امنیت ملی آمریکا تمرکز کرده‌اند، مقاله حاضر علاوه بر تحلیل اسناد و قوانین داخلی، تأثیر سیاست‌های امنیتی بر حقوق بشر در هر دو کشور ایران و آمریکا و چالش‌های موجود در این زمینه را بررسی کرده است. این رویکرد جامع و تطبیقی در بستر نظام کیفری دو کشور و امنیت ملی و تطبیق آن با قواعد حقوق بین‌الملل، وجه تمایز اساسی این مقاله از دیگر تحقیقات مشابه است.

در نهایت، نوآوری کلی مقاله حاضر در این است که با یک رویکرد تطبیقی بین دو کشور با ساختارهای سیاسی و حقوقی کاملاً متفاوت (ایران و آمریکا)، به بررسی مسائل حقوق بشر و امنیت ملی در این دو کشور پرداخته و در عین حال، تأثیرات وضعیت داخلی و سیاسی اعم از داخلی و خارجی را بر نظام کیفری این کشورها را نیز مورد بررسی قرار داده است. این

رویکرد جامع و تطبیقی که در بسیاری از مقالات پیشین به طور هم‌زمان مورد توجه قرار نگرفته است، موجب می‌شود تا این مقاله علاوه بر تحلیل وضعیت فعلی، پیشنهادهایی برای ایجاد تعادل بین امنیت و حقوق بشر در چارچوب قوانین بین‌الملل ارائه دهد.

۲. جرایم علیه امنیت ملی و اهمیت آن

در لغت امنیت را حالت فراغت از هر گونه تهدید یا حمله و یا آمادگی برای رویارویی با هر تهدید و حمله بیان کردند. در اصطلاح سیاسی و حقوقی به صورت امنیت فردی، امنیت اجتماعی، امنیت ملی و بین‌المللی به کار برده می‌شود (آشوری، ۱۳۷۹: ۳۸). امنیت به معنی حراست از یک فرد، جامعه، ملت و یک کشور در برابر تهدیدهای خارجی است و نقطه مقابل «تهدید» به شمار می‌رود، هر کشوری که بتواند تهدیدهای بالقوه و بالفعل را از میان بردارد، به آسایش و امنیت رسیده است. واژه امنیت، ابتدا در ادبیات سیاسی آمریکا شدیداً متداول شد. بعد از تغییرات مهمی که پس از جنگ جهانی دوم در سیاست بین‌الملل پدید آمد، باعث شد تا این مفهوم نیز هر چه بیشتر کارآیی پیدا کند. «والتر لیمپن» محقق و نویسنده آمریکایی، نخستین کسی است که مفهوم امنیت ملی را به روشنی تعریف کرد: «یک ملت وقتی دارای امنیت است که در صورت اجتناب از جنگ بتواند ارزش‌های اساسی خود را حفظ کند و در صورت اقدام به جنگ، بتواند آن را به پیش ببرد». نکته ای که در اینجا لازم به یادآوری است، مفهوم امنیت می‌باشد. «آنچه که امروز در مباحث سیاسی، خصوصاً در مباحث سیاست خارجی، بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد مفهوم امنیت ملی است. امنیت ملی از مفاهیمی است که عمر چندانی در مباحث سیاسی ندارد. ریشه آن به انقلاب کبیر فرانسه برمی‌گردد؛ زمانی که برای اولین بار اصطلاحاتی نظیر «ملی» و «ملیت»، خلق شد و دارای تعاریف و محدوده‌های خاصی گشتند (محمدی، ۱۳۹۳: ۲۹). اما مخصوصاً پس از دوران شکل‌گیری دولت-ملت و تعریف امنیت ملی در چارچوب تشکیل نظام سیاسی، واحد اهمیت خاصی شده که به تبع آن، سازوکارهای حمایت از آن نیز پدید آمده است.

در زمانه کنونی که دولت-ملت، عنصر اساسی در تشکیل نظام سیاسی است، جرایم علیه امنیت ملی به شدیدترین وجه جرم‌انگاری می‌شود و کمتر نظام سیاسی وجود دارد که جرایم علیه امنیت ملی را جرم‌انگاری نکرده باشد. در این شرایط، کارکرد کیفر، رویکردهایی نظیر سزادهی و سرکوب است (صادقی و همکاران، ۱۳۹۸: ۸۷). در این رویکردها، جرایم علیه امنیت ملی، جرایم خاصی هستند که ارزش‌های مربوط به امنیت در یک جامعه را تهدید کنند و آنان را نشانه بگیرند یا اینکه باعث تزلزل و نابودی ارزش‌های امنیتی جامعه شوند (کوشکی و عزیزاده سرشت، ۱۳۹۴: ۱۰۷). بنابراین جرایم علیه امنیت ملی به طور خاص ناظر بر جرایمی هستند که باعث به خطر افتادن موجودیت یک حکومت می‌شوند و طیفی از رفتارهای متخلف از جمله انتقاد از نظام سیاسی، اعتراضات خیابانی و یا حتی مبارزه مسلحانه و یا خرابکاری در

اماکن عمومی و دولتی را شامل می‌شود. استدلال نهفته در جرم‌انگاری چنین جرایمی آن است که باعث سلب آسایش عموم می‌شوند و در این معنا، هم جرایمی که موجودیت حکومت را به خطر می‌اندازند و هم باعث به خطر افتادن آسایش عمومی می‌شوند، در زمره جرایم علیه امنیت ملی قرار می‌گیرند. اعمال کردن جرایم علیه امنیت ملی، در نهایت به معنای حذف، طرد و کنار گذاشتن شهروندان به درجات مختلف است که از نظر اخلاقی و قراردادی توجیه شده است. از نظر اخلاقی، شهروندان مجرمی که از پذیرش تکالیف اخلاقی خود سر باز می‌زنند و همچنین کسانی که تعهدات و قراردادهای اجتماعی را نادیده می‌گیرند (محمودی جانکی و امامی آرندی، ۱۳۹۲: ۱۶۹). این مبانی، اغلب به عنوان عوامل توجیه کننده اعمال مجازات علیه افرادی است که امنیت ملی را تهدید می‌کنند. از این رو، حفاظت از امنیت ملی در هر جامعه نیازمند جرم‌انگاری افراد و عوامل تهدید کننده آن است که تحت عنوان رویکردهای مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی از آنان یاد می‌شود.

۳. مقایسه جرایم علیه امنیت ملی در ایران و آمریکا

شناخت و تحلیل جرایم علیه امنیت ملی در نظام کیفری ایران و آمریکا، مستلزم بررسی قواعد و قوانین خاص در این زمینه، مصادیق جرم علیه امنیت ملی در قوانین داخلی دو کشور و همچنین تطبیق آن با قواعد بین‌المللی است که در مباحث پیش‌رو بررسی می‌شوند.

۳-۱. جرایم علیه امنیت ملی در آمریکا

ایالات متحده آمریکا پس از حادثه ۱۱ سپتامبر، نگرش جدیدی در ارتباط با بحث مقابله با جرایم امنیت ملی در پیش گرفت که در قوانین متعدد این کشور نمود یافته است. بر همین اساس، حتی نهادها و اسناد متعددی در این کشور تشکیل شده که مهم‌ترین آنان، سند راهبرد امنیت ملی، راهبرد دفاع ملی، راهبرد ضد اطلاعات ملی، برآورد دفاعی چهار ساله، راهبرد اطلاعات ملی، راهبرد مبارزه با پولشویی، راهبرد ملی امنیت حمل و نقل، راهبرد علوم و تکنولوژی فضایی و راهبرد ائتلاف جامع برای مبارزه با تروریسم است (اسماعیلی و شیدایی، ۱۳۹۳: ۲۰۶). بنابراین بخش مهمی از این نهادها مخصوصاً پس از واقعه ۱۱ سپتامبر و جدی شدن خطرات و تهدیدات علیه امنیت ملی در این کشور شکل گرفتند. ضمن اینکه قوانین مالی مرتبط با تروریسم، نظارت بر دقیق بر نظام مالی و بانکی و رصد گروه‌های افراطی و مذهبی در این کشور بخشی از این رویه جدید است. در ابتدا رویکردهای مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی که در واقعه ۱۱ سپتامبر نمود یافته بود، بر قطع منابع مالی گروه‌های تروریستی متمرکز شد تا راه ارتزاق این گروه‌ها قطع شود (خمامی‌زاده، ۱۳۸۲: ۱۲-۱۱). بنابراین ایالات متحده آمریکا

1. National Security Strategy (NSS)

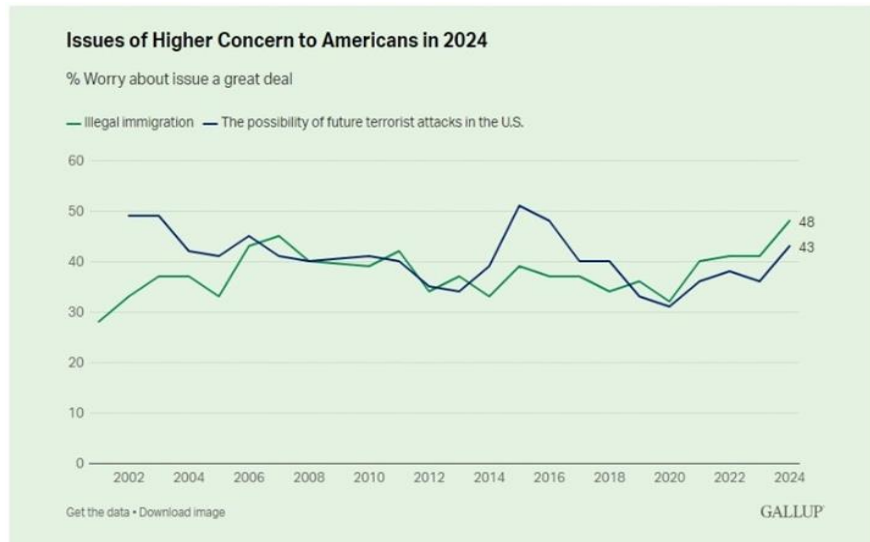
2. 1 National Defense Strategy (NDS)

بخش مهمی از رویکردهای مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی را بدلیل گستره وسیع منافع و امنیت ملی خود پدید آورده که باعث شده تا بحث امنیت و دفاع از منافع حیاتی شهروندان را در اولویت قرار دهد. به عبارت دیگر، یکی از موضوعات مرتبط با این بحث نیز نگرانی‌های مرتبط با نبود امنیت در این کشور است که میزان نگرانی شهروندان نسبت به وقوع حملات تروریستی در این کشور گویای همین وضعیت است.

۱-۳- نگرانی از تروریسم و جرایم علیه امنیت ملی در امریکا

ترس از تروریسم در امریکا نه یک مسأله خارجی، بلکه بازتاب نگرانی‌های داخلی از سرایت تروریسم به خاک این کشور یا تهدید کردن منافع این کشور در نقاط مختلف جهان است. برخی از محققان، ابعاد فزاینده ترس از تروریسم را در میان شهروندان امریکایی شناسایی کردند که در واقع تحت تأثیر اخبار و تحلیل‌های روزانه و احساسی و همچنین مبارزات رسانه‌ای و سیاسی بوده است (Best, 2018: 16). یا اینکه چنین ترس و خطری را به نگرانی از آینده امنیت این کشور و زندگی مسالمت‌آمیز شهروندان در امریکا مرتبط دانسته‌اند (Furadi, 2018: 65). بنابراین یکی از ابعاد مهم به خطر افتادن برتری امریکا از نظر شهروندان امریکایی، خطرات مرتبط با تهدیدات تروریستی است. یعنی اینکه تهدیدات تروریستی می‌توانند باعث به خطر افتادن برتری هژمونیک امریکا در عرصه جهانی شده یا اینکه گسترش فزاینده دشمنی‌ها در مناطق مختلف جهان، باعث تسری ناامنی به این کشور شود.

مطابق داده‌های گالوپ، نگرانی رو به تزاید در میان شهروندان امریکایی که ممکن است گسترده‌تر شود، ترس از ناامنی یا وقوع حملات تروریستی در این کشور است که خود گویای نگرانی از برآورده شدن امنیت ملی است. مطابق این داده‌ها، نگرانی در مورد حملات تروریستی آینده نیز نسبت به سال گذشته (۲۰۲۳ میلادی) هفت درصد افزایش یافته است؛ یعنی از ۳۶ درصد به ۴۳ درصد رسیده که این افزایش نگرانی در میان تمام گروه‌های حزبی مشاهده شده است. با این حال، نگرانی کلی در مورد این موضوع هنوز با سطوح بالاتر نگرانی که در سال ۲۰۱۵ (۵۱٪)، ۲۰۱۶ (۴۸٪) و اوایل دهه ۲۰۰۰ (۴۹٪) به دست آورده بود، مطابقت ندارد. مطابق داده‌های گالوپ، نگرانی شدید مردم در مورد تروریسم ممکن است تا حدی ناشی از هشدارهای اخیر کریستوفر رای، رئیس اف بی آی به کنگره در مورد افزایش احتمال حملات تروریستی در ایالات متحده باشد. وی در شهادت خود در کنگره گفت که خطر تروریسم از زمان حمله حماس به اسرائیل در سال گذشته به طور قابل توجهی افزایش یافته است. با توجه به واکنش شدید علیه موضع ایالات متحده در مورد مناقشه صورت گرفته، موضوع تهدیدات تروریستی را پایه پای نگرانی از مهاجرت به پیش برده است (Gallup, 2024). این نگرانی رو به فزاینده در نتایج گالوپ به شکل زیر قابل مشاهده است:

هرچند نگرانی در ارتباط با مسائل امنیتی و تهدیدات مرتبط با آن، امری مهم است، بررسی اسناد و قوانین مرتبط با امنیت ملی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. اما این نگرانی به لحاظ تاریخی پس از وقوع حملات ۱۱ سپتامبر اوج گرفت که در همان ابتدا و طی یک سخنرانی در فوریه ۲۰۰۳، رئیس جمهور جورج دبلیو بوش^۱ متعهد شد تا برای مقابله با تروریسم و جنگ با ملت، نسبت به به اشتراک گذاری اطلاعات به عنوان ابزاری برای مقابله با اعمال تروریستی، برنامه‌ای ایجاد کند و از این طریق، اطلاعات مربوط به فعالیت‌های تروریستی را به بانک‌های اطلاعات محلی منتقل سازد. بنابراین طرح ملی به اشتراک گذاری اطلاعات جنایی ابزار کلیدی قانون است تا سازمان‌های مجری می‌توانند برای حمایت از مبارزه با جرم و تلاش‌های ایمنی عمومی از آنها استفاده کنند. این اطلاعات چه افسر پلیس، چه در خیابان یا چه مدیر یک بخش امنیتی باشد، می‌بایست در اختیار وی قرار گیرند (The National Criminal Intelligence Sharing Plan, 2003). بنابراین در ایالات متحده آمریکا، دست دولت و ایالات برای ضبط و کنترل فعالیت‌های مظنون تروریستی باز است و آنها برای رسیدگی به هر مورد از فعالیت‌های مرتبط با اعمال تروریستی یا جنگ علیه ملت، می‌توانند مداخله اثرگذاری داشته باشند.

¹. George W. Bush

اما با گذشت چند سال از واقعه ۱۱ سپتامبر، نگرش‌ها در ارتباط با رسیدگی به جرایم علیه امنیت ملی در دوره بایدن نیز به نحو دیگری و با بیان مصادیق تروریسم و اختصاص دادن آن به افغانستان، خاورمیانه و اغلب مسلمانان پیگری می‌شود. در استراتژی امنیت ملی امریکا در سال ۲۰۲۳ در همین رابطه نیز آمده است: تهدید تروریستی امروز از نظر ایدئولوژیک متنوع‌تر و از نظر جغرافیایی پراکنده‌تر شده که از دهه‌ها پیش القاعده، داعش و نیروهای مرتبط از افغانستان و خاورمیانه به آفریقا و آسیای جنوب شرقی محورهای آن بودند و کشورهای نظیر: سوریه، یمن و سومالی همچنان پناهگاه‌های تروریستی هستند (سند استراتژی امنیت ملی امریکا، ۲۰۲۳: ۲۰). هرچند نظام اداری، سیاسی و قضایی امریکا بر مبنای فدرالی اداره می‌شود، اما پس از برجسته شدن خطرات تروریستی در این کشور، به سمت نوعی مرکزگرایی به شیوه تجمیع و همگرایی ابزارهای ضد امنیت ملی سوق پیدا کرده است. در همین راستا، قانون سال ۲۰۰۴م، درصد «ایجاد یک مرکز ضد تروریسم ملی» با هدف: الف: ادغام مرکزی تهدیدات تروریستی؛ ب: ایجاد یک شورای امنیت داخلی با شورای امنیت ملی موجود (Comprehensive Coalition Strategy for Fighting Terrorism, 2004:)

2). علاوه بر این، در سند استراتژی امنیت ملی امریکا بر جنبه‌های بازدارنده برای مقابله با عوامل ضد امنیت ملی با پیروی از قانون میهن‌پرستی، چنین ذکر شده است. «بسیاری از این گروه‌ها همچنان قصد حمله یا الهام بخشی با سایر گروه‌ها را دارند که بر علیه منافع امریکا در خارج و داخل را دارند. اما با سالیان طولانی و با اجرای قانون پایدار ضد تروریسم و فشار بر توانایی‌های این گروه‌ها، اقدامات امنیتی در امریکا افزایش پیدا کرده که از جمله و به اشتراک گذاری اطلاعات، دفاع ما را بهبود بخشیده است (استراتژی امنیت ملی امریکا، ۲۰۲۳: ۲۹). این رویه و رویکرد در مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی در امریکا در راستای همان اصل مهمی در قانون امریکا است که تحت عنوان «حق امنیت جان، امنیت مسکن، آزادی و رسیدگی به جرایم؛ اصلاحیه اول، سوم، چهارم، پنجم، ششم، هفتم و هشتم ۱۷۹۱، یازدهم سال ۱۷۹۸، سیزدهم سال ۱۸۶۵، اصلاحیه‌های پانزدهم سال ۱۸۷۹، نوزدهم سال ۱۹۲۰ و بیست و ششم ۱۹۷۱» قابل بررسی هستند (اسماعیلی و شیدایی، ۱۳۹۳: ۲۰۱).

قوانین متعدد در امریکا برای مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی با هدف پیشگیری از وقوع جرم، بیش از پیش بر «پیشگیری»، قضاوت براساس ظن و گمان یا احتمال و تقویت امنیت برای دستیابی به آزادی‌های فردی بنا شده است. در سند «راهبرد ائتلاف جامع برای مبارزه با تروریسم» نیز همین موضوع به نحوی تکرار شده است. در این سند آمده است: «تقویت

¹.Comprehensive Coalition Strategy for Fighting Terrorism

کمک برای امنیت داخلی براساس شدت و ارزیابی خطرات و آسیب‌پذیری‌ها» (Comprehensive Coalition Strategy for Fighting Terrorism, 2004: 4). بنابراین در سطح ملی و فدرال، مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی براساس تشخیص مراجع امنیتی و قضایی، بیش از هر چیز به موضوع مبارزه به شیوه پیشگیرانه اقدامات لازم را صورت می‌دهد.

ضمن اینکه همسو با قانون اخیر، در سند استراتژی امنیت ملی بیان شده است که ما به شدت و در سراسر جهان، با همکاری و پشتیبانی از شرکای قابل اعتماد خود، یک استراتژی مبتنی بر پاسخگویی و تشخیص تهدیدات را که "به رهبری ایالات متحده، با متحدان خود" با "اتلاف تحت رهبری فعال در ایالات متحده" شکل گرفته است. با این حال برای تشخیص و جلوگیری از بروز تهدیدات ضد امنیت ملی، از طریق - تقویت سیستم‌های اجرای قانون شرکا و سیستم‌های قضایی، ارتقای به اشتراک گذاری اطلاعات تهدیدآمیز، تقویت امنیت مرزی، مقابله با تأمین مالی تروریستی، هدف قرار دادن پیشگیری از فعالیت‌های تروریستی و برنامه نویسی افراطی، و جلوگیری از استخدام تروریسم به صورت آنلاین و آفلاین و بروز بسیج خشونت به حاکمیت مؤثر کمک نموده است (استراتژی امنیت ملی امریکا، ۲۰۲۳: ۲۹). بنابراین بخش مهمی از رویکردهای مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی در امریکا بر تأمین امنیت به قیمت نقض آزادی‌های اساسی شهروندان یا توجیه مداخله گرای حکومت در سطح ملی یا حکومت‌های فدرال منجر شده است. زیرا در سطح فدرالی نیز از یک شبکه اطلاعاتی داخلی و یکپارچه و ایجاد یک رابطه هنجاری برای بنیان گذاشتن یک مسئولیت‌پذیری سیاسی مبارزه با جرم و جنایت در سطح محلی و در کل شبکه [ملی] تلاش شده است (Richman, 2006: 380).

بحث دیگر در امریکا به عنوان یکی از رویکردهای اصلی برای مبارزه جرایم علیه امنیت ملی، به شکل اجرای قوانینی است که بتواند در عرصه فناوری اطلاعات نسبت به جمع‌آوری اطلاعات افراد و گروه‌های محل امنیت ملی منجر شود؛ به طوری که در این شیوه مخفی و پنهان، رمزنگاری اطلاعات و کدگذاری آنان مدنظر است (عالی‌پور، ۱۳۸۷: ۲۱۹). بر مبنای همین رویکرد، قانونگذار در امریکا از فعالان ارتباطات و بنیانگذاران شبکه‌های اطلاعاتی درخواست اطلاعات در مواقع ضروری دارد که این موجب نگرانی کاربران از یک طرف و حتی مدیران برنامه‌های اینترنتی از سوی دیگر شده است. مریسا مایبر^۱ مدیر اجرایی و مدیر عامل یاهو^۲ و مارک زاگرب^۱ بنیانگذار فیسبوک^۲ از برنامه جاسوسی آژانس امنیت ملی

^۱. Marissa Mayber

^۲. Yahoo

امریکا^۳ (NSA) در زمینه ارتباطات اینترنتی شهروندان امریکایی و دیگر کشورها انتقاد کردند (بابایی، ۱۳۹۵: ۹). بنابراین استدلال روشن منتقدان برنامه‌های مبارزه با تروریسم یا حمایت از امنیت ملی آن است که دولت به شدت به حریم خصوصی شهروندان و آزادی آنان مداخله نموده و بخش مهمی از آزادی‌های اساسی را نادیده گرفته یا بدون مشاهده جرمی مورد بررسی قرار می‌دهد.

۲-۳-۲. محدودیت آزادی فردی و حمایت از امنیت ملی

به لحاظ تاریخی باید گفت که اصل هفتم اصلاحیه ۱۷۹۱ ایالات متحده امریکا بر حق برگزاری اجتماعات، حق آزادی بیان، حق تشکیل اجتماعات و انتخاب آزادانه مذهب مورد توجه قرار گرفته بود (American of 1791). اما جرم انگاری وقایع تروریستی و حمایت از امنیت ملی و دفع تهدیدات و خطرات مرتبط با آن باعث شده تا جرم انگاری تروریسم به یک مانع مهمی برای آزادی‌های شهروندان در این کشور تبدیل شود. به‌طور مصداقی باید گفت اصل اساسی دیگر در رویکردهای جرم‌انگاری و مبارزه علیه تروریسم یا سایر موارد نقض امنیت ملی در امریکا، «قانون میهن پرستی» است. ماده ۲۱۰ این قانون، به صورت گسترده و فراگیری، مکالمات بی‌سیم، شفاهی و الکترونیکی را مجاز می‌داند. علاوه بر این که در ماده ۲۱۰ همین قوان، مقامات رسیدگی کننده به امنیت در امریکا، حق دارند تا نسبت به شنود مکالمات، دیدن تلفن‌ها و مکالمات و اطلاعات ثبت شده برای کاربران تسلط داشته باشند (عالی‌پور، ۱۳۸۷: ۲۲۵). ضمن اینکه در کنار این موارد، «مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی» نیز بر شدت کنترل و رصد زندگی شهروندان در امریکا با هدف حمایت از امنیت شهروندان افزوده است.

جرایم سازمان یافته فراملی بر تعداد فزاینده‌ای از قربانیان تأثیر می‌گذارد و در عین حال سایر قربانیان را تقویت می‌کند. همچنان که رویکردهای قانونی و حقوقی مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی در امریکا برای مواردی که ممکن است در چارچوب مصداقی یاد شده در قوانین ذکر نشده باشد، از عبارت کلی «بازداشت اجباری مظنونان به اقدام تروریستی» استفاده می‌کند که از نظر منتقدان این قانون، ناقض حقوق اولیه مظنونان است (کدخدایی و مظلومی، ۱۴۰۰: ۱۴۷). بنابراین در قوانین متعددی که مخصوصاً پس از تحولات ناشی از وقایع ۱۱ سپتامبر پدید آمده است، جنبه‌های کنترل آمرانه، تعدد قوانین و مقررات، نادیده گرفتن آزادی‌های اساسی شهروندان، ترجیح امنیت بر آزادی یا سایر ارزش‌های اساسی جامعه لیبرال و قوانین مقطعی

1. Mark Zagreb

2. Facebook

3. US National Security Agency

رواج بیشتری یافته است. از این رو، جرایم علیه امنیت ملی در جامعه امریکا بیش از پیش بحث تداخل ارزش‌های بنیادین برای اداره جامعه را مطرح کرده که در صورت وضع مقررات جدید و یا بروز تهدیدات فزاینده می‌تواند نگرانی‌های عمیقی را در جامعه امریکا ایجاد نماید.

۲-۳. رویکرد مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران

برخی از کشورها نظیر ایران پس از انقلاب اسلامی به دلیل شرایط خاص حاکم بر جامعه و تسری این شرایط به نظام کیفری برای اداره جامعه، گرایش خاصی به تقدم منافع دولت بر جامعه دیده می‌شود. این رویکرد هرچند در نهایت نظام سیاسی را برای مردم می‌داند، اما این گفتار که حفظ نظام از اوجب واجبات است، به معنای حفظ نظام و محافظت از کیان حکومت اسلامی در مقابل دشمنان اسلام تعبیر شده است (تقوی، ۱۳۷۸: ۶۰). این رویکرد به معنای توجه خاص به مقابله با جرایم علیه امنیت ملی در جامعه اسلامی است. هرچند که در دفاع از این اصل نیز استدلال شده است که از کارکردهای مهم آن، شناسایی و صیانت از حریم خصوصی است (کشتگر و جاور، ۱۴۰۰: ۱۲۳). همین رویکرد به عرصه حقوقی و مبارزه با جرایم نیز تسری پیدا کرده که گواه پیوند امنیت ملی با حفظ نظام بیشتر از پیوند امنیت ملی با حقوق و آزادی‌های شهروندان است (عالی‌پور و کارگری، ۱۳۸۹: ۴۸). و براین اساس در این جوامع، مجازات متناسب با جرم، که لزوماً باید به تصریح درجات عدم تأیید اجتماعی رفتار مجرمانه پرداخته و مقدار قبح عمل را به زعم جامعه معلوم سازد، بیشتر به زعم دولتمردان ساخته می‌شود که نشانگر تسری رویکردهای سیاسی به عرصه حقوقی و جرم‌انگاری برخی رفتارها از جمله در حوزه امنیت ملی است.

۳-۲-۱. توسعه جرایم علیه امنیت ملی از منظری سیاسی

تحولات تقنینی نظام کیفری ایران در ارتباط با برخی از جرایم علیه امنیت نشان می‌دهد که از هر گونه راهکاری در جهت توسعه دامنه جرم‌انگاری این جرایم استفاده شده است. تغییر در عناصر متشکله و شرایط لازم برای تحقق عناوین مجرمانه، مهم‌ترین راهکار برای نیل به این منظور می‌باشد. استفاده از راهکار مذکور جهت توسعه دامنه جرم‌انگاری در حوزه جرایم علیه امنیت، در حقوق کیفری ایران، بیش از همه در مورد جرم محاربه و افساد فی‌الارض صادق می‌باشد. اهتمام بیش از حد قانون‌گذار ایرانی به حفظ حقوق حاکمیت و ایجاد ثبات سیاسی و نظم و امنیت عمومی سبب شده تا ضابطه ماهیت و شرایط لازم برای ارتکاب این جرم دچار تغییرات اساسی و مهمی شود. این تغییرات به همراه ابهامات متعدد موجود در این زمینه سبب شده تا جرایم محاربه و افساد فی‌الارض و یا جرایم در حکم آنها، محور اصلی و عمده جرایم علیه امنیت در حقوق کیفری ایران قرار بگیرند (مجیدی، ۱۳۸۶: ۱۰۵). در همین رابطه، قانونگذار در مواردی اعمالی که در حد تهیه مقدمات هستند به عنوان جرم شناسایی کرده است، از قبیل تشکیل یا اداره جمعیت یا عضویت در چنین جمعیتی که هدفش بر هم

زدن امنیت کشور است. نفس تشکیل گروه جرم است، ولو هیچ اقدام عملی جهت اخلال در امنیت کشور انجام نداده باشند.

نمونه دیگر از این دست جرایم صرف ورود به اماکن ممنوعه است که در ماده ۵۰۳ ق.م.ا. پیش‌بینی شده است. همین‌طور تهیه سلاح برای قیام مسلحانه و براندازی حکومت در قالب ماده ۱۸۷ سابق و ماده ۲۸۸ فعلی که صرفاً یک اقدام مقدماتی است به عنوان جرم مستقل شناسایی شده است (یزدیان، ۱۳۹۵: ۶۶). این ماده مقرر می‌دارد: هرگاه اعضای گروه باغی، قبل از درگیری و استفاده از سلاح، دستگیر شوند، چنانچه سازمان و مرکزیت آن وجود داشته باشد به حبس تعزیری درجه سه و در صورتی که سازمان و مرکزیت آن از بین رفته باشد به حبس تعزیری درجه پنج محکوم می‌شوند. لازم به ذکر است که در بحث تناسب مقایسه‌ای یعنی مقایسه جرایم علیه امنیت با یکدیگر نیز موضوع درخور تأمل است. قانونگذار برای جرم تبانی در جرائم علیه امنیت طی ماده ۶۱۰ دو تا پنج سال حبس در نظر گرفته است حال آنکه در جرم تبلیغ علیه نظام این مجازات کمتر است (سه ماه تا یک سال). حال اگر این تبانی برای تبلیغ علیه نظام باشد نتیجه این می‌شود که لطمه تبانی برای جرم تبلیغ نسبت به امنیت کشور از وقوع عملی آن جرم بیشتر است (همان: ۶۸).

بخش دیگری از رویکرد مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران به «جرم انگاری مقدمات جرم» مرتبط است. هر چند که علی‌الاصول اعمال مقدماتی جرم نبوده و مستلزم مجازات نمی‌باشند، اما در جرائم علیه امنیت کشور به لحاظ اهمیت موضوع و شدت مخاطره ناشی از وقوع آنها اغلب اعمال مقدماتی نیز جرم و قابل مجازات دانسته شده است (سالاری، ۱۳۸۷: ۴۵). بنابراین در ارتباط با اهمیت حفظ نظم و امنیت در جامعه اسلامی، برخی از موارد که گواهی برای انجام اعمال ضد امنیت ملی باشد، حتی فراهم کردن ابزارها یا مقدمات چنین جرمی می‌تواند باعث تعقیب فرد یا گروه منجر شود. در همین راستا، به موجب تبصره یک ماده ۴۱ قانون مجازات اسلامی، مجرد قصد ارتکاب جرم و عملیات و اقداماتی که فقط مقدمه جرم بوده و ارتباط مستقیم با وقوع جرم نداشته باشد، شروع به جرم نبوده و از این حیث قابل مجازات نیست. در حال حاضر حتی در مقررات جزایی شروع به جرم مگر در مواردی که صراحتاً قابل کیفر شناخته شده باشد، جرم به شمار نمی‌رود و به طریق اولی تدارک مقدمات جرم که یک مرحله قبل از شروع به عملیات اجرایی است، نمی‌تواند عنوان مجرمانه به خود بگیرد؛ زیرا مقدمات جرم از یک طرف نمی‌تواند سوءنیت مرتکب یا قصد ارتکاب مجرمانه وی را هوایدا سازد و از طرف دیگر متضمن هیچگونه ضرر عینی و ملموس چه برای فرد و چه برای جامعه نیست. اما در دایره امنیت، قانونگذار برای دفع هرگونه ضرر علیه امنیت بعضاً مقدمات جرم را به عنوان جرمی جداگانه و قابل کیفر معرفی کرده است؛ به عنوان مثال سوءقصد به جان رهبر یا هر یک از رؤسای قوای سه‌گانه (ماده ۵۱۵ ق. مجازات اسلامی)،

سوء قصد به جان رئیس کشور خارجی یا نماینده سیاسی آن در قلمرو ایران (ماده ۵۱۶ ق.م.ا.) فراهم ساختن وسایل ارتکاب جرایم بر ضد امنیت داخلی یا خارجی کشور (ماده ۶۱۰ ق.م.ا.) در ردیف جرم‌انگاری برایش ناشناخته است، سنجه‌های بزه‌انگاری را پاس نداشته و به بزه‌انگاری گسترده روی می‌آورد. این رویکرد بیشتر در جوامعی است که به لحاظ موقعیت جغرافیایی و شرایط سیاسی و سرزمینی و یا داشتن ایدئولوژی خاص همواره تحت تهدیدات متعدد داخلی خارجی و داخلی هستند و در رویکردهای مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی، غالباً یا به صورت ناخواسته امنیت را بر آزادی برتری می‌دهند.

۲-۲-۳. شمولیت جرایم علیه امنیت ملی به رفتارهای مخل امنیت

قوانین مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران ویژگی دیگری نیز دارند و آن هم شمولیت نسبت به افعال غیر عمدی است. توضیح اینکه قانون گذار در این جرایم، حتی بی‌احتیاطی و بی‌مبالاتی را هم نمی‌پذیرد و شهروندان به ویژه افرادی که وظایفی بر عهده آنها قرار داده شده است را به هوشیاری کامل در باب امنیت فرا می‌خواند. علیرغم اینکه اصل بر عمدی بودن جرایم است و اصولاً فلسفه کیفر در کنترل اراده‌های آگاه ناقض مقررات است، اما استثنائاً رفتارهای از روی تقصیر افراد نیز بعضاً در دایره جرم‌انگاری قرار می‌گیرد که این استثنائات در حوزه‌های امنیتی بیشتر است. ماده ۵۰۶ قانون مجازات اسلامی و ماده ۲۸ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲ در مورد بی‌مبالاتی در تخلیه اطلاعاتی شدن، ماده ۲۷ قانون جرایم نیروهای مسلح در مورد بی‌مبالاتی در افشای اسناد و ماده ۸ قانون راجع به مجازات اخلاک‌گران در صنایع نفتی ایران مصوب ۱۳۳۶/۷/۱۶ در مورد اخلاک در صنایع نفت در اثر غفلت یا بی‌مبالاتی از نمونه جرم‌انگاری رفتارهای غیر عمدی است (عالی-پور و کارگری، ۱۳۸۹، ۵۱-۴۹). وجه دیگر خصوصیت رویکرد مبارزه با جرم علیه امنیت ملی، دخالت دادن انگیزه در تحقق جرم است که در موارد جرم بر علیه امنیت ملی نیز مصداق دارد. توضیح اینکه انگیزه «نفع یا ذوقی است که مجرم را به ارتکاب جرم سوق می‌دهد (علی-آبادی، ۱۳۷۳، ۶۰). تقریباً تعریف واحدی از انگیزه وجود دارد. حقوق‌دانان دیگری هم گفته اند: «محرک جرم (انگیزه) یعنی نفع یا احساساتی که موجب ارتکاب عمل شده و یا علت محرکه و تامه است (لوساور و دیگران، ۱۳۷۷، ۳۵۶). این امر هم که اصولاً انگیزه در تحقق جرم نقش نداشته و فقط در مواردی استثنائی می‌تواند توسط مقنن شرط تحقق جرایمی به‌شمار آید قول پذیرفته شده‌ای است (همان: ۳۵۷). پیدا کردن مصادیق این رویه در قوانین داخلی ایران نیز توجه به مواد ۵۱۲ و ۵۰۵ ق.م.ا. نمایان می‌سازد که انگیزه «برهم زدن امنیت کشور» شرط تحقق جرم می‌باشد. بدیهی است در این صورت نیز با هدف مصون نگه داشتن شهروندان از تعرضات و خطرات در چارچوب همان اصل «حفظ نظام» یا «کیان حکومت

اسلامی» با فرد یا افرادی که انگیزه مقابله با امنیت جامعه و نظام سیاسی را داشته باشند، حسب قوانین برخورد خواهد شد.

در نهایت اینکه در جمهوری اسلامی ایران، تبدل ماهیتی معاونت به جرم مستقل نیز نشانگر تقدم امنیت بر آزادی و حفظ نظام اسلامی در مقابل تهدیدات و خطرات علیه امنیت ملی است. در این زمینه باید گفت که معاونت در جرم یک مقوله تبعی نسبت به شرکت و مباشرت در جرم است و در حقوق کیفری کشور ما در صورتی معاون قابل کیفر است که رفتار مجرمانه از سوی مباشر یا شرکای جرم صادر شود و بین مرتکبین و معاون جرم وحدت قصد وجود داشته باشد. اما در حوزه های امنیتی، قانونگذار در برخی موارد مصادیق رفتاری معاونت را به عنوان جرم مستقل پیش‌بینی کرده است و منتظر وقوع رفتارهای مجرمانه‌ای که معاون آن را خواستار شده، نمی‌نشیند. جرایمی همچون تهدید به بمب‌گذاری (ماده ۵۱۱ ق.م. اسلامی)، تحریک به عصیان و فرار (ماده ۵۰۴ قانون مجازات اسلامی و ماده ۲۳ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح) در اصل از مصادیق معاونت می‌باشند که مصداق اعمال مجرمانه جداگانه به آنها اطلاق شده است. حتی در برخی مواقع مصادیق رفتاری معاونت را فراتر از آنچه قانون مجازات اسلامی پیش‌بینی کرده است، مقرر می‌کند. به عنوان مثال طبق بند ۶ ماده واحده قانون مجازات اخلا کنندگان در امنیت پرواز هواپیما و خرابکاری در وسایل و تأسیسات هواپیمایی مصوب ۱۳۴۹/۱۲/۴ کسانی که از تهیه و تدارک آلات و اسباب جرم یا مقدمات ارتکاب جرایم مندرج در این قانون مطلع شده و جریان را به مقامات ذیصلاح اعلام نمایند به مجازات معاون محکوم خواهند شد. حتی در مواردی معاونت در جرم به مانند مباشرت، تلقی می‌شود؛ مانند معاونت در جرم افساد فی الارض موضوع ماده ۲۸۶ که مانند مباشرت قابل مجازات است.

مطابق ماده ۴۹۸ قانون مجازات اسلامی ایران، صرف تشکیل گروه برای برهم زدن امنیت کشور جرم است در حالی که تشکیل چنین گروهی در مرحله عملیات مقدماتی است ولی چون تشکیل دهندگان آن قصدشان بر هم زدن امنیت کشور است؛ عمل آنها جرم محسوب می‌شود (مرتضوی، ۱۳۸۵، ۲۶-۲۷). بنابراین مقنن جزایی به فراست دریافته است که در حوزه امنیت نباید منتظر حصول نتیجه مجرمانه شد؛ زیرا در صورت حصول نتیجه، امنیتی باقی نخواهد ماند تا در سایه آن مقررات جزایی به اجرا درآید و مرتکب جرم عقوبت ببیند، از این رو صرف تحقق رفتار فیزیکی برای اعمال ضمانت اجرای کیفری کفایت می‌کند. به عنوان نمونه دیگر می‌توان به ماده ۵۱۲ ق.م.ا. اشاره کرد. البته در اینجا ضرورت دارد تا میان قوانین در عرصه تقنینی و در عرصه اجرایی تفکیک قائل شد. به این دلیل که قطعیت کیفرها بیش از آنکه دارای بعد قانونی و تقنینی باشد، دارای وصف و ماهیت اجرایی است. بنابراین از این لحاظ چون قطعیت تحت تأثیر عوامل گوناگونی است که بعضاً خارج از کنترل هستند، پس تمسک به این عنصر به عنوان برترین عامل بازدارنده که نسبت به شدت مؤثرتر است، با

واقعیات همخوانی ندارد. به عبارت دیگر سرمایه‌گذاری روی عنصری که در مسیرش موارد متعددی عوامل غیرقابل پیش‌بینی وجود دارد، قدم نهادن در طریقی مبهم است، درحالی‌که کارآیی عنصر شدت، از کارایی بیشتری برخوردار بوده و توسل به آن عملی‌تر است (میرزایی‌مقدم، ۱۳۸۹، ۱۹۴). به نظر می‌رسد تداوم این رویکرد در عرصه مقابله با جرایم علیه امنیت ملی به دلیل نقش مهمی که در ارتباط با اصل نظام اجتماعی و سیاسی و بنیانی برای سایر حقوق شهروندان دارند، به واقعیت نزدیک‌تر است و در قوانین ایران نیز همین رویه دنبال می‌شود. بنابراین بحث بر سر عملی کردن یا تخفیف مجازات نیست، بلکه وجود قوانین بازدارنده-ای است که در مواقع لازم، یاری بخش نظم و امنیت جامعه باشند.

۴. نتیجه‌گیری

در قوانین ایران و آمریکا برخی از اعمال و رفتارها بیش از آنکه جنبه اجرایی داشته باشند، نوعی مداخله برای برقراری امنیت را از سوی دولت تعیین کرده است. این بدان معناست که در جرایم علیه امنیت ملی، صرف مظنون شدن به فرد یا گروهی، قانونگذار می‌تواند ورود پیدا کند و نسبت به دستگیری فرد یا افراد یا جرم‌انگاری علیه آنان اقدام نماید. این رویه در آمریکا به دلیل شرایط ویژه‌ای است که پس از واقعه ۱۱ سپتامبر رخ داده و در جمهوری اسلامی ایران نیز به دلیل رویکرد فقهی به مسائل اجتماعی و سیاسی است که امنیت را بر آزادی شهروندان ترجیح داده و یا اینکه داشتن امنیت را مقدم بر دستیابی به سایر آزادی‌های اساسی شهروندان تلقی نموده است. اما بحث مهم که از خلال نتایج مقاله حاضر قابل استنباط است، ماهیت مبارزه با جرایم بر علیه امنیت ملی است که به نوبه خود باعث تقدم امنیت بر آزادی می‌شود و یا سایر حقوق شهروندان را در مرتبه بعدی می‌نشانند. این رویه هرچند در نظام‌های سیاسی مختلف، تفاوت دارد، اما در ارتباط با بررسی قوانین و مقررات حقوق بین‌الملل و اسناد امنیت ملی در آمریکا و ایران گویای آن است که بخش مهمی از جرم‌انگاری موارد مرتبط با امنیت ملی، ناشی از نگرانی دو وجهی دولت - حمایت از حقوق شهروندان و حفظ اصل نظام سیاسی - می‌باشد. به طوری که این رویه پس از جدی شدن تروریسم در آمریکا یا نگرانی شهروندان از این موضوع به یک وظیفه مهم در اسناد ملی دولت‌های مختلف در این کشور تبدیل شده است. در جمهوری اسلامی ایران نیز به واسطه غلبه عنصر حفظ نظام یا مقدم بودن امنیت بر آزادی و عدالت از طریق حفظ کیان حکومت اسلامی، جرم‌انگاری موارد مرتبط با اقدام علیه امنیت ملی بسیار مورد توجه بوده و هر بار به واسطه حوادث گوناگون و برای برقراری نظم و امنیت بدانها استناد شده است. بدین ترتیب باید گفت که قانونگذار در آمریکا نگرانی شهروندان از تهدیدات تروریستی را به ابزاری برای کنترل بیشتر جامعه از طریق قوانین متداخل و در عین حال موازی سوق داده که به باور منتقدین عرصه را بر آزادی شهروندان دشوار نموده است. این دغدغه تا جایی است که امروزه بخش مهمی از قوانین در آمریکا بدون

وقوع جرم در عرصه امنیت ملی، دولت را موظف می‌داند تا نسبت به مصادیق مظنون به جرم انگاری در حوزه امنیت ملی ورود کرده و وظایف قانونی را انجام دهد. در جمهوری اسلامی ایران نیز بحث از انگیزه و یا حتی تمایل فرد برای ایجاد ناامنی در جامعه در شرایط خاصی، مصداق جرایم علیه امنیت ملی تلقی شده و مستوجب مجازات خواهد بود که خود گواهی بر ماهیت جرایم علیه امنیت ملی از یک طرف و غلبه عنصر امنیت به عنوان ارزش بنیادین جامعه و نظام سیاسی است. نهایتاً اینکه با نگاهی اجمالی به عملکرد دولت‌ها در مواجهه با جرایم علیه امنیت ملی، در بعضی موارد تعارضاتی با قواعد و مقررات حقوق بین‌الملل همچون؛ حقوق بشر و شهروندی و قواعد مرتبط با حقوق بین‌الملل کیفری وجود دارد که برای جلب اعتماد جامعه جهانی و رفع ابهاماتی در خصوص رعایت هنجارهای بین‌المللی، لازم است که شیوه برخورد با جرایم علیه امنیت ملی شفاف بوده تا کشورها به عدم رعایت حقوق بین‌الملل متهم نشوند.

استناد به این مقاله: جعفری، افشین، قلندری، عباس. (۱۴۰۴). بررسی رویکردهای مبارزه با جرایم علیه امنیت ملی در ایران و امریکا در پرتو حقوق بین‌الملل، فصلنامه علمی رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۹(۷۲)، ۱۵۱-۱۷۲.

The Islamic Revolution Approach Quarterly is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

منابع و مآخذ:

- Best, Joel. 2018. *American Nightmares: Social Problems in an Anxious World*. Oakland: University of California Press.
- Furedi, Frank. 2018. *How Fear Works: The Culture of Fear in the 21st Century*. London: Bloomsbury.
- Richman, Danial (2006), *The Past, Present, and Future of Violent Crime Federalism*, *Columbia Law School Scholarship Archive Faculty Scholarship*.
- THE 9/11 COMMISSION REPORT IMPLEMENTATION ACT OF 2004* *Guide to the legislative provisions as they address each of the 41 Commission Recommendations. Page numbers in the first column refer to the 9/11 Commission Report.
- اسماعیلی، محسن، شیدایی، مهدی (۱۳۹۳)، بررسی ارکان متشکله حقوق امنیت ملی در امریکا؛ آثار و نتایج آن، فصلنامه *آفاق امنیت*، سال هفتم، شماره بیست و چهارم، صص ۲۱۲-۱۹۷.
- آشوری، داریوش (۱۳۷۹)، *دانشنامه سیاسی*، تهران: انتشارات مروارید.
- بابایی، پویان (۱۳۹۵)، *مصادیق نقض حقوق بشر توسط امریکا*، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۵۱۱۲.
- تقوی، سیدمحمدناصر (۱۳۷۸)، *حکومت و مصلحت*، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- خمامی زاده، فرهاد (۱۳۸۲)، *مبارزه با پولشویی در بانک‌ها و مؤسسات مالی؛ نگاهی به قانون ضد تروریسم ایالات متحده امریکا*، مجله دفتر خدمات حقوق بین الملل جمهوری اسلامی ایران، شماره ۲۹.
- سالاری، مهدی. (۱۳۸۷)، *جرایم علیه امنیت کشور*. تهران: انتشارات میزان.
- صادقی، سالار، فخر، حسین، رحیمی‌نژاد، اسمعیل (۱۳۹۸)، *جایگاه عدالت ترمیمی در جرائم علیه حاکمیت، فصلنامه پژوهشنامه حقوق کیفری*، سال دهم، شماره دوم، صص ۱۱۲-۸۶.
- عالی پور، حسن، کارگری، نوروز (۱۳۸۹)، *جرایم ضد امنیت ملی*. تهران: خرسندی.
- علی آبادی، عبدالحسین (۱۳۷۳)، *حقوق جنائی*. تهران: فردوسی.
- کدخدایی، عباسعلی، مظلومی، مرسده (۱۴۰۰)، *مطالعه تطبیقی عملکرد دولتهای انگلستان، امریکا و فرانسه در دیالکتیک امنیت و آزادی در مبارزه با تروریسم، فصلنامه پژوهش‌های حقوق تطبیقی*، دوره ۲۵، شماره سوم، صص ۱۶۱-۱۳۷.
- کشتگر، امیر، جاوید (۱۴۰۰)، *ساحت‌های تأثیر قاعده فقهی «حفظ نظام» بر حق حریم خصوصی، فصلنامه مطالعات حقوق بشر اسلامی*، سال دهم، شماره اول (پیاپی ۲۰)، صص ۱۴۹-۱۲۱.
- کوشکی، غلامحسین، علیزاده سرشت، نادر (۱۳۹۴)، *نگاهی به قلمرو جرایم علیه امنیت ملی در پرتو صلاحیت دادگاه انقلاب، پژوهشنامه حقوق کیفری*، سال چهارم، شماره دوازدهم.
- لواسور، ژرژ، بولک، برنار، استفانی، گاستون (۱۳۷۷)، *حقوق جزای عمومی*. ترجمه حسن دادبان، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- مجیدی، سید محمود. (۱۳۸۶)، *جرایم علیه امنیت*. تهران: میزان.
- محمودی جانکی، فیروز، امامی آرندی، حبیب (۱۳۹۲)، *فرمانروایی سیاسی و معمای توجیه جرائم علیه دولت؛ نظریه ای در باب جرائم علیه دولت، پژوهشنامه حقوق کیفری*، سال چهارم، شماره ۱.
- مرتضوی، سعید (۱۳۸۵)، *جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی*. تهران: مجد.
- میرزایی مقدم، مرتضی (۱۳۸۹)، *ارزیابی شدت و قطعیت کیفرها در پیشگیری از جرم، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم*، سال پنجم، شماره شانزدهم، صص ۱۹۶-۱۷۳.
- (ب) لاتین:**
- Taghavi, Seyed Mohammad Nasser (1999), *Governance and Expediency*, Tehran: Amir Kabir Publications. (In Persian)
- Alipour, Hassan, Kargari, Norouz (2010), *Crimes Against National Security*, Tehran: Khorsandi Publications. (In Persian)
- Mahmoudi Janki, Firooz, Emami Arandi, Habib (2013), *Political Governance and the Dilemma of Justifying Crimes Against the State; A Theory on Crimes Against the State*, *Journal of Criminal Law Studies*, Volume 4, Issue 1 (Serial 7), Pages 173-147. (In Persian)
- Koushki, Gholamhossein, Alizadeh Seresht, Nader (2015), *A Look at the Scope of Crimes Against National Security in Light of the Jurisdiction of the Revolutionary Courts*, *Journal of Criminal Law Studies*, Volume 4, Issue 12, Pages 124-99. (In Persian)
- Best, Joel. 2018. *American Nightmares: Social Problems in an Anxious World*. Oakland: University of California Press.
- Furedi, Frank. 2018. *How Fear Works: The Culture of Fear in the 21st Century*. London: Bloomsbury.